

ТЕХНИКЕ РАЗВОЈА ВОКАЛНИХ СПОСОБНОСТИ УЧЕНИКА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Гордана Спасојевић - Стојановић¹

Универзитет у Источном Сарајеву, Педагошки факултет у Бијељини

Десанка Тракиловић

Универзитет у Источном Сарајеву, Педагошки факултет у Бијељини

Јелена Милићевић – Тракиловић,

Средња музичка школа " Стеван Ст. Мокрањац " у Бијељини

Апстракт: У раду се истиче значај музичке наставе и ваннаставних активности у функцији музичког развоја ученика. Вокалне способности су важан сегмент музичког развоја, чије унапређење зависи од организованог и систематског методичког приступа.

Музичка култура у основној школи је предмет, који својим програмским садржајима обухвата низ активности. Оне имају за циљ стицање знања, али прије свега подстицање музичких способности и вјештина. Музичке садржаје ученици упознају преко чула слуха, вида и додира. Најшчешћа и најомољенија активност је пјевање, тј ,вокално извођење пјесама прилагођених дјечијем узрасту. За правилан развој вокалних способности ученика веома важна је примјена одговарајућих метода и техника рада, као и индивидуалног приступа. Неправилна нега дјечијег гласа у периоду кад се он најинтензивније развија, може довести до недовољно развијене вокалне способности, али и до оштећења вокалног апарата. Наведени пропусти у дјечијем добу, рефлектују се и на даљи развој и тешко се исправљају.

У овом раду презентују се методе и технике за ефикасније подстицање развоја музичких способности, са нагласком на хигијену и културу дјечијег гласа. Истиче се значај избора наставних садржаја, којима се развијају одређене музичке способности.

Кључне ријечи: Музичка култура, музички развој, музичке и вокалне способности, хигијена дјечијег гласа.

Увод

Музички развој дјетета почиње већ у раном дјетињству. Спонтана и природна реакција на музику одвија се у складу са дјечијим индивидуалним потребама и интересовањима. Развојни пут је одређен стадијумима психичког и физичког развоја, али и спољашње стимулације. Наслеђене музичке

---

¹ gordanaspasojevic@live.com

диспозиције и подстицајна породица, битан су фактор музичког развоја у периоду раног дјетињства.

Музика је одувјек била саставни дио образовања и васпитања, уткана у програме предшколских установа, гдје се кроз мултидисциплинарни приступ подстиче и музички развој дјетета.

Настава музичке културе у основној школи је систем планске музичке обуке са јасно одређеним циљевима и задацима, чији исходи треба да буду у складу са њима. Музичка настава је првенствено усјмерена ка подстицању развоја музичких способности и вјештина, из чега произилази и стицање знања.

Правилан музички развој условљен је избором наставних садржаја, метода, техника, али и вјештине музичког извођења разредног наставника. Активно учешће наставника и ученика у разноврсним музичким активностима битан је предуслов за добру интеракцију. Једини могући пут музичке едукације је едукација кроз активно извођење и слушање музике.

Комплексност музичких способности огледа се у различитим нивоима индивидуалних музичких диспозиција ученика, од чега зависи и даљи музички развој. Елементарне компоненте музичких способности су: осјећај за ритам, способност вокалног извођења тонских висина и музичка меморија.

Пјевање је неизбежна и веома важна музичка активност, посебно у раном школском добу. Значајна је не само за правилан психофизички развој ученика, већ подстиче и когнитивну и естетску компоненту музичког развоја.

У овом раду излаже се методичка концепција пјевања у настави музичке културе, ваннаставних и ваншколских активности и важност пјевања у свакодневном животу. Истиче се значај техничких вјежби прилагођених узрасту и њихова ефикасност у подстицању вокалних способности ученика. Само пјевање музичких садржаја, без предходно увјежбаних техника извођења не даје значајне резултате за правилну вокалну интерпретацију.

Поставка гласа - Импозиција

Дисање је основна природна функција од које зависи опстанак живих бића. **Природно дисање** има 3 фазе: период удисаја, период издисаја и период одмора и опоравка. Тим фазама се обично не управља свјесно.

Код **пјевања** постоје четири **фазе** дисања:

- период удисаја (инхалација)
- период постављања контроле (суспензија)
- период контролисаног дисања (фонација)
- период опоравка

Ове фазе морају бити под свјесном контролом пјевача, док не постану увјетовани рефлекс. Многи пјевачи немају контролу над овим фазама, због чега имају вокалне проблеме.

Врсте дисања при пјевању:

Високо или **Клавикуларно** дисање је начин гдје се ваздухом пуни само горњи дио плућа. Непогодан је за људски организам, па самим тим и за поставку пјевања.

Рбарно или **Костално** дисање је начин код кога се ваздухом пуни само горњи дио плућа, јер се ребра шире у страну. Дијафрагма и фонаторни органи немају положај за нормално функционисање, због чега ни овај начин дисања није подесан за пјевање.

Дијафрагмално или **абдоминално дисање** подстиче рад само доњих дијелова грудног коша. Тада је дијафрагма спуштена у најнижи положај и врши неправилан притисак на органе и мишиће грудне дупље.

Косто абдоминално дисање је најпогодније за пјевање, јер је терет процеса распоређен на цијели дисајни апарат. Укључени су мишићи грудног коша и мишићи абдомена. Ребра се шире у свим правцима и омогућавају слободно кретање плућа, која узимају довољне количине ваздуха.

Дијафрагма је у могућности да регулише рационално испуштање ваздуха у складу са захтјевима пјеване фразе. (Ћутковић-Пантелић, М. 1998, стр. 74.).

Вокално извођење зависи од симултаног дејства органа за припрему тона, за стварање тона и обликовање тона.

Органи за **припрему тона** су : плућа са плућном марамицом, душник и душнице.

Органи за **производњу тона**: грклан и гласне жице.

Органи за **обликовање тона** (резонатори гласа): ждрело, усна дупља и носна дупља. (Ћутковић-Пантелић, М., 1998, стр. 68.).

Њега и култура дјечијег гласа

Дјечији глас је вокални инструмент, који има специфичне особине. У периоду дјетињства гласови су њжни и лаки, готово прозачни. Органи за производњу гласа су веома њжни и осјетљиви. Неправилна њга дјечијег гласа може довести до оштећења вокалног апарата, као што је предуго и прегласно пјевање, влажне просторије, промјене температуре и тд. Због тога је приоритетни задатак васпитача и наставника да правилно приступе њзи и култури дјечијег гласа.

Поставка гласа код пјевања зависи од правилног дисања. Правилним дисањем добија се добар тон, који мора бити правилно интониран, чврст и лијепо обликован. Поставци дјечијег гласа и правилног пјевања треба приступити посебним методама и техникама прилагођеним дјечијим могућностима и способностима. Треба њговати тихо пјевање, а избјегавати гласно и форсирано.

Почетно учење пјевања може се одвојити од вјежби дисања, те кратке вјежбе дисања могу да предходе пјевању, као припрема.

Вјежбе удисања и издисања

Технике удисања су: **удисање на нос и уста.**

Технике издисања пружају више могућности. Издисати можемо лагано и постепено или нагло. Комбиновањем вјежби удисања и вјежби издисања кроз игру, ученици се постепено уводе у технике правилног дисања.

1. Вјежба удисања на нос:

а) Ученици замишљају да се налазе на ливади гдје беру цвијеће. Уберу један цвијет и лагано **удишу** његов мирис на нос, затворених уста и очију.

Вјежбе **издисања**:

а) Ученици имитирају **комарца** и лагано и тихо издишу ваздух кроз зубе уз изговор

зззззззззз.....

- б) Имитирајући *пчелу* брже и јаче испуштају ваздух уз изговор **ЗЗЗЗЗЗ...**
- в) Опоначају издувавање *балона* испуштајући лагано ваздух кроз зубе уз изговор **ссссс.....**

2. Вјежбе удисања и издисања *отвореним устима*:

а) Дјеца удишу ваздух отвореним устима и покушавају да *надувају стомак као балон*.

За технике издисања имамо више могућности. Издисати можемо лагано и постепено или нагло.

1. Контролисано издисање :

- а) Постепено испуштају ваздух благо отвореним устима уз изговор ху,ху..... , имитирајући дување у *залеђен прозор*.
- б) Контролисано и равномјерно издишу са истуреним уснама напред уз изговор : п,п,п....., као да *хладе суну*.

2 Вјежбе **наглог издисања**:

- а) Ученици замишљају тарту са рођенданским *свјећицама*. Дубоко удишу ваздух на уста и затим *нагло* издишу уз изговор **п,п,п.....**, покушавајући да угасе свећице у једном даху.
- б) Наизмјенично удисање на уста и нагло издисање уз изговор **п,п,п.....**, опонашајући одувавање *прашине* са клупе.

Интонација

Интонација је веома је важна у раду на развоју дјечијег гласа . Почетни тон пјесме која се обрађује представља интонацију, која се даје прије почетка пјевања. Правилну интонацију наставник даје свирањем на инструменту или прецизним извођењем гласом. Тоналитет у коме се пјесма пјева треба да је прилагођен вокалним могућностима узраста ученика.

Често ученици млађег школског узраста нису способни тачно отпјевати почетни тон пјесме, због чега долази до нетачног извођења тонских висина и одржавања интонације. Због тога је интонацију пожељно дати у облику почетног мотива или фразе пјесме. Произвољно погађање почетног тона, без предходне провјере на инструменту није правилно, због могућности погрешне процјене висине тона и тоналитета у којем се пјесма изводи.

(Ђутковић-Пантелић, М., 1997.).

Опсег дјечијег гласа

Обим или опсег гласа је размак од најнижег до највишег тона у оквиру којег се пјева са лакоћом и без напора. Опсег дјечијег гласа у почетним разредима је најчешће од 3 до 5 тонова. Ширењу опсега треба приступити опрезно, поступно

и систематски.Избор пјесама одговарајућег обима мора бити усклађен са опсегом гласа ученика.

Транспоновање или помјерање мелодије је техника, која се примјењује у раду на ширењу опсега дјечијег гласа. Пјевањем пјесме мањег обима кроз тоналитете на више и на ниже, дјечији глас се поступно води и проширује. Ова техника је ученицима веома занимљива и лака. Примјељује се и за распјевавање прије почетка обраде нове пјесме у уводном дијелу часа.

Култура пјевања

Пјевање је облик активног музицирања, којим се подстиче развој вокалних способности и изражајна интерпретација. Јединство поетског текста и музике дјелује на емоционалну осјетљивост ученика, стварање естетских навика и изграђивање музичког укуса. Коректно и течно пјевање мелодије у одговарајућем тоналитету и правилно извођење ритма пјесме је само предуслов за добру интерпретацију.

Изражајни елементи пјесме

Дикција

Пјесма је музички облик који чини јединство музике и поетског текста. Правилан и јасан изговор текста је важан елемент изражајног пјевања. Тачност и прецизност изговора вокала и консонаната зависи од активности усана, језика, зуба и усне дупље.

Посебну пажњу треба посветити обликовању вокала, зато што су они носиоци тона и његовог трајања. Вокали повезују мелодијску линију пјесме и заједно са консонантима чине слоге и ријечи, дајући тексту одговарајуће значење.

Почетне вјежбе за правилан и јасан изговор текста су говорне бројалице, брзалице и разбрајалице, а затим и пјеване бројалице, које поред текста имају и нови елемент мелодију. (Стојановић, Г. 1996.).

Акцентуација текста

У току музичког извођења треба водити рачуна о акцентовању појединих слогова ријечи, посебно када од нагласка зависи смисао и значење ријечи. Често мелодијска линија пјесме не истиче прави смисао ријечи, па се тада примјењује акцентовање одређеног слога ријечи.

Фразирање

Мелодија пјесме се може расчланити на мање логички заокружене цјелине. Најчешће су то два такта или мале музичке реченице од четири такта. Мелодијске фразе се одређују према логици поетског текста и обавезно се изводе на једном даху. Узимање даха унутар фразе доводи до цјепкања текста и прекида заокружене мелодијске цјелине. Музикално фразирање зависи од правилног дисања и примјене свих елемената музичког израза.

Темпо

Темпо је брзина извођења пјесме (композиције) или њеног дијела. Он је важан музички елемент, који пјесми даје карактер. Основне врсте темпа су: спори, умјерени и брзи. Садржај поетског текста и мелодија одређују карактер и одговарајући темпо извођења пјесме. Метрички и ритмички ток тонова у

композицији добија свој коначни и стварни облик у оквиру темпа. Описно одређен темпо код ученика побуђује музички доживљај и подстиче мотивацију за изражајну интерпретацију пјесме. У складу са тим, пјесма се може изводити одлучно, свечано, њжно, весело....

Динамика

Динамика је јачина извођења музичког дјела или појединих дијелова. Динамика, као и темпо је музички изражајни елемент који даје карактер пјесми. У почетном пјевању треба користити тихо и умјерено гласно пјевање. Посебну пажњу треба обратити увјежбавању динамичког нијансирања, од тишег ка јачем и од јачег ка тишем. Способност постепеног динамичког нијансирања развија се обрадом дидактичких музичких игара, прилагођених узрасту ученика. (нпр. Зец копа репу, Изгубљено пиле итд.).

Хорско пјевање

Један од видова ваннаставних активности у основној школи је хорско пјевање. Доприноси развоју : слуха, гласа, осјећаја за ритам, мелодију, хармонију и колективно музицирање.

Хорско пјевање представља виши ступањ музичког образовања и поред умјетничке вриједности има и васпитну улогу. *"Пјевање у хору ће позитивно утицати на развијање музичког укуса код ученика пјевајући велики број умјетничких дјела домаћих и страних аутора. Хорско пјевање развија колективну свијест ученика и осјећања одговорности за успјех, а сва сазнања и искуства стечена у току хорског пјевања утичу на формирање укуса будуће културне личности."* (Д.Тракиловић, 2002, стр.103).

Пјевању у хору предходи савладавање елементарне музичке писмености кроз наставу музичке културе, а затим даљи рад на развијању и усавршавању. Значајно је за подстицање и надградњу вокалних и музичких способности ученика. У настави хорског пјевања треба систематски изграђивати основне навике доброг пјевања: правилно дисање и изговор текста, тачну интонацију, јасан ритам, одговарајући темпо и динамику. (Васиљевић, М., Тракиловић, Д. 2004).

Посебан значај огледа се у могућностима моралног васпитања, личне и колективне одговорности, дисциплине и истрајности. Јавни наступи на приредбама подстичу вољу и изазивају осјећај поноса. Ученици својим залагањем схватају значај хора у друштвеној и културној афирмацији школе.

Чланови хора су одабрани талентовани ученици, који су предходно прошли провјеру музикалности и вокалних способности. На аудицијама за избор чланова хора врши се и класификација дјечијих гласова. Хорске пробе треба обавезно почети са вјжбама дисања и распјевавања, тј. једноставним пјесмама са текстом и кратким вокализама, без напрезања и форсираног пјевања. За распјевавање дјечијег гласа веома је прикладан метод хроматског помијерања мелодије, који омогућава поступно вођење и ширење опсега дјечијег гласа.

Хорско пјевање је уврштено у планове и програме музичког образовања у основној школи. У основним школама организује се хорско музицирање различитог типа:

"Одјељенски хор" формира се према потреби редовне наставе за учешће у одређеним свечаним приликама и празницима. Избор музичких садржаја врши разредни наставник.

"Мали хор" чине талентовани ученици млађих разреда школе, који води стручно способљени наставник-диригент. Музички репертоар су пјесме једноставне ритмичке и мелодијске структуре, прилагодјене вокалним способностима узраста.

"Школски хор" је ансамбл који се формира од одабраних ученика старијих разреда основне школе, који су прошли провјеру музичких и вокалних способности.

Руководилац хора треба да посједује одговарајуће теоријско и практично музичко знање и познаје основе дириговања. "Ученици у свом диригенту треба да виде ауторитативног znalца свог посла и сарадника изузетног стрпљења и разумијевања." (Ивановић, 1981: 196. тр.).

Један од битних услова успјешности хора је правилан избор композиција, које треба да буду прилагођене гласовним могућностима хора и у складу са одређеним културним догађајима.

ЗАКЉУЧАК

У овом раду истиче се значај примјене метода, техника и облика рада, провјерених у музичкој педагошкој и методичкој пракси, којима се ефикасно подстичу вокалне и музичке способности ученика.

Вокална репродукција је вид музичког извођења, који подразумијева способности правилног и лијепог пјевања, које се стичу кроз плански и континуитани рад и активно музицирање. Дјечији гласови су гипки и покретљиви, али и њежни и осјетљиви, због чега је задатак наставника да га правилно развија и његује. Индивидуални приступ и континуирано праћење развоја ученика у оптималном периоду музичког развоја, отарају могућности за даље напредовање.

Хорско пјевање је најпогоднији начин музицирања и ширења музичке умјетности, али у наставној пракси није довољно примјењен. Недовољно схватање користи ове дјелатности умањује могућност интензивнијег и масовнијег музичког образовања дјецe, омладине и одраслих. Хорско пјевање доприноси његовању музичког аматеризма и откривању талентованих појединаца.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђурковић, Б. (1983). *Основи хорске вокалне технике*, Београд, ФМУ.
Ђурковић - Пантелић, М. (1996). *Улога и значај инструмента у раду са хором*, Шабац, Зборник радова наставника Више школе за образовање васпитача бр.5.
Ђурковић - Пантелић, М. (1997). *Дисање при певању*, Шабац, Зборник радова наставника Више школе за образовање васпитача бр.6.

- Васиљевић, М., Тракиловић, Д. (2004). *Музичка традиција за наше најмлађе*, Дјечји хорови, Завод за уџбенике и наставна средства, Српско Сарајево.
- Ivanović, M. (1981.) : *Metodika nastave muzičkog vaspitanja u osnovnoj školi*, Nota, Knjaževac.
- Стојановић, Г. (1996): *Настава музичке културе од 1. до 4. разреда основне школе – приручник за учитеље и студенте учитељског факултета*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тракиловић, Д. (2002): *Музичка култура са методиком у разредној настави*, Бијељина, Учитељски факултет.

Abstract:

This paper highlights the importance of music education and extra-curricular activities as functions for musical development in children. Vocal skills in particular play a significant role of musical development, the improvement of which depends on an organized, systematic, and methodical approach.

Music culture in elementary schools is a subject which, according to its program content, implies a range of activities. The aim of these activities is to acquire knowledge, but above all to encourage musical abilities and skills.

Music content is mainly learned through the senses of hearing, sight, and touch. The most frequent and favorite activity is singing: vocal performances of songs written and adapted for children. In order to develop students' vocal abilities properly, appropriate methods, techniques, and an individual approach are all of equal importance.

Improper care of children's voices in the stage of their life when they are supposed to be developed intensively could lead to under-developed vocal abilities and even damage of the vocal apparatus. The failures in a child's stage of life mentioned in this paper often impact further development and makes it difficult to eventually correct them.

In this paper we present the methods and techniques for more effective encouragement of the development of musical skills with an emphasis on nurturing children's voices and their musical culture. This paper also indicates the importance of appropriate teaching content which develops specific musical abilities.

Keywords: music, musical development, musical and vocal skills, children's voice hygiene